

INTERNATIONAL MEMORIAL COURSE MARKO PETRAK: ROMAN LEGAL TRADITION AND CONTEMPORARY LEGAL SYSTEMS

2nd issue: Roman Law of Obligations: from Principles to Specifics,
from Antiquity to Modern Codifications
Dubrovnik, 11.–13. listopada 2024.

Prikaz

UDK 34(37)(047)
347.4/.5(37)(047)
929 Petrak, M. (047)

Primljeno: 31. listopada 2024.

Ana Ivanišević, Ana Lončar, Mia Radalj*

U Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku (IUC) od 11. do 13. listopada 2024. u organizaciji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održano je drugo izdanje skupa *International Memorial Course Marko Petrak: Roman Legal Tradition and Contemporary Legal Systems*. Ovogodišnja tema bilo je rimsko obvezno pravo, sa svojim načelima i posebnostima, uključujući i razvoj od antike do suvremenih kodifikacija. Skup je stoga bio tematski naslovljen *Roman Law of Obligations: from Principles to Specifics, from Antiquity to Modern Codifications*. Skup je bio održan u spomen i u čast istaknutog nastavnika i znanstvenika s Pravnog fakulteta u Zagrebu, pokojnog prof. dr. sc. Marka Petraka. Na skupu su sudjelovali vodeći europski stručnjaci u području rimskog prava, profesori, znanstvenici te studenti diplomskih i poslijediplomskih studija. Tako se u Dubrovniku okupilo više od četrdeset predstavnika iz niza europskih sveučilišta: Padova, Torino, Passau, Beč, Budimpešta, Ljubljana, Krakov, Varšava itd. Suorganizatori skupa s našeg Pravnog fakulteta, matične institucije prof. dr. sc. Marka Petraka, bili su prof. dr. sc. Tomislav Karlović i izv. prof. dr. sc. Henrik-Riko Held. Organizatorima i sudionicima pridružila se i ove godine majka Marka Petraka, prof. dr. sc. Jelka Petrak s Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Doprinos Marka Petraka rimskom obveznom pravu, kao još jednoj disciplini u kojoj je bio posebno cijenjen stručnjak, dao je smjernice za odabir tema izlaganja te sudjelovanje u raspravama. Na taj su se način izlaganja međusobno nadopunjavala te se do kraja skupa zadana tema zaista iscrpno i kvalitetno obradila. Osim nastavnika, svoje teme izlagali su i studenti poslijediplomskog studija, a nakon izlaganja dobili su korisne savjete i smjernice koje će im svakako poslužiti u budućem znanstvenom radu.

* Studentice sveučilišnog integriranog prijediplomskog i diplomskog studija Pravo, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet

Skup je otvorila prof. dr. sc. Magdalena Apostolova Maršavelski, profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u miru te dugogodišnja predstojnica Katedre za rimsko pravo, koja je bila i mentorica Marka Petraka. Iznimno dirljivim riječima, koje su bile pune profesionalnog uvažavanja i prijateljske naklonosti, prof. dr. sc. Apostolova Maršavelski prisjetila se suradnje i prijateljstva s Markom Petrakom, njegove marljivosti, svestranosti i uspješnosti, ali i dobre i vedre naravi.

Radni dio skupa počeo je s dva pozvana predavanja. Prvo, naslovljeno *Banking, credit and paper money in classical Roman law*, održala je Éva Jakab (*Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest*). Autorica se usredotočila na problematiku novčanih transakcija i novca u antičkom Rimu, odnosno pitanje postojanja papirnatog novca ili vrijednosnih papira. Isticanjem važnosti utjecaja helenističke kulture na rimsko pravo postavila je važno pitanje relevantnosti isprava *chirographa* u novčanim transakcijama. Jedan od ciljeva prezentiranog istraživanja jest otkrivanje jesu li takve isprave bile konstitutivnog karaktera ili samo dokaz transakcije. Ta je problematika u tom smislu izazov za uobičajene paradigme o papirnatom novcu i vrijednosnim papirima, koji se inače vezuju uz razvoj u razvijenom srednjem vijeku. Izgleda da je, kao i u mnogim drugim područjima, rimsko antičko pravo ipak poznavalo određene temelje i natruhe sustava koji će se dalje razvijati u naknadnim razdobljima.

Drugo pozvano predavanje, naslovljeno *Of sold inheritances and a spy's memoirs – the (ir)rationalities of an account of profits*, održao je Sebastian Martens (*Universität Passau*). *Account of profits*, institut pripadan *common law* sustavima, obrazložen je u kontekstu rimskog obveznog prava te izazova vezanih uz suvremeno pravo stjecanja bez osnove. Analizirana je problematika prilagođavanja tog pravnog sredstva suvremenim europskim kontinentalnim pravnim sustavima. Tako je praćenjem povijesnog razvoja suvremenih pravila te razradom pojedinačnih slučajeva napravljena koherentna analiza pravnog područja kojemu je s jedne strane engleski *common law*, a s druge rimska pravna tradicija.

Nakon kratkog predaha Janez Kranjc (*Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Univerza v Ljubljani*) analizirao je sve uloge prisege u rimskom pravu svojim predavanjem naslovljenim *The role of oath (iusiurandum) in Roman law*. Autor je na temelju analize brojnih izvora rimskog prava pobliže razradio različite oblike prisege (na vjernost, na poštivanje zakona ili osobi, prisege koje je pretor ugradio u postupak itd.). Sljedeća tema bavila se litiskontestacijom, pa je Antonio Leo de Petris (*Università di Macerata*) u svojem predavanju *The litis contestatio as a way of extinguishing correal obligations* jasno opisao problematiku različitih shvaćanja oko uloge litiskontestacije u Justinijanovu pravu i u prethodnim razdobljima. Obrađeni su brojni tekstovi iz Justinijanovih Digesta koji se bave tim pitanjem.

Marko Sukačić (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) održao je predavanje naslovljeno *D. 18,6,9 (Gaius libro decimo ad edictum provinciale) – Why should the seller pay for the trees?* U izlaganju je bio razrađen specifičan primjer koji je opisao Gaj u svojem komentaru provincijalnog edikta, gdje je silina vjetrova oborila stabla na zemljištu koje se

prodaje. Nakon opisivanja situacije u kojoj kupac nije svjestan takva nedostatka, postavlja se pitanje smatra li Gaj nestala stabla skrivenim nedostatkom prodane nekretnine, a šutnju prodavatelja prikrivanjem postojećeg materijalnog nedostatka. Taj problem vezan je uz pitanje definira li načelo *caveat emptor* na ispravan način pravila upravljanja rizikom za uskraćene informacije i događaje koji se zbivaju tijekom predugovornih pregovora kod prodaje nekretnine u klasičnom rimskom pravu.

Nadalje, Enrico Sciandrello (*Università di Torino*) u svojem izlaganju *Real contracts in Roman legal experience* bavio se važnošću realnih ugovora. Ističe kako je kategorija realnih ugovora u stvarnosti imala uži opseg nego što se inače smatra. Karakterističan element za te ugovore bila je upravo *datio rei* te je stoga autor postavio pitanje zašto se ta kategorija širi i na ugovore kao što su ostava, posudba te zalog. Analizom izvora pružio je svoje shvaćanje razloga uključivanja različitih vrsta pravnih poslova u kategoriju realnih ugovora. Prvi je dan skupa svojim izlaganjem zatvorio jedan od suorganizatora Tomislav Karlović (Sveučilište u Zagrebu). Predavanjem naslovljenim *Conclusion and dissolution of contracts inter absentes in Roman law* analizirana je tema ugovora *inter absentes*, odnosno ugovora među odsutnima. Problem koji nastaje jest pitanje trenutka kada su takvi ugovori bili sklopljeni te učinaka očitovanja volja između odsutnih stranaka. Analizom tekstova klasičnih rimskih pravnika istražili su se učinci očitovanja volje, posebno u slučajevima odustajanja od ugovora.

Drugi dan skupa nastavio je već započete zanimljive rasprave o obveznom pravu rimske pravne tradicije. Prvo izlaganje, *Laziness and the performance of contract law in Roman law*, održao je Franciszek Longchamps de Bérrier (*Uniwersytet Jagielloński w Krakowie*). Autor se u svojem izlaganju usredotočio na pitanje je li lijenost mogla biti relevantan čimbenik u obveznim odnosima u rimskom pravu. Koristeći se antičkim izvorima, posebno klasičnog rimskog prava, uvaženi su različiti termini za lijenost te se primijetilo kako je navedena kategorija imala relevantnost u okviru nepažnje i nemara, posebno kod odgovornosti za štetu, ali i vezano uz standarde očekivanja i dužnosti u izvršavanju ugovornih obveza. Ovim izlaganjem tako je na zanimljiv način iznesen prikaz lijenosti kao pojave koja je na određeni način stigmatizirana od strane zakona.

Nastavno na to izlaganje, sljedeću temu (*Pollicitatio in the reflection of Roman jurists*) predstavio je Marco Falcon (*Università di Padova*). U tom izlaganju izložen je institut *pollicitatio* te su razrađeni njegovi u teoriji sporni učinci (problematika jednostranosti ili dvostranosti obvezivanja). Sljedeće istraživanje, *The nature of services and the nature of obligations. Roman law and the Western legal tradition*, izložio je Grzegorz Blicharz (*Uniwersytet Jagielloński w Krakowie*). Tu je predstavljen novi pogled na rimsko značenje specifičnog djela (*opus*) te usluga i radova (*operae*), čime se problematiziralo uobičajeno razlikovanje ugovora *locatio conductio operis* i *operarum*. Autor je u tom kontekstu analizirao rimske i grčke korijene podjele između *obligation de résultat* i *obligation de moyens*.

U nastavku skupa János Erdődy (*Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest*) održao je predavanje s temom *Lex Laetoria (Plaetoria) and its appearance in the Drusilla lawsuit*. Analizom primarnih izvora *lex Laetoria*, koji obuhvaćaju izvore papirusa iz oaze Faiyum otprilike s prijelaza iz 3. u 2. st., te *chirographum*, koji je dio tužbe Drusille iz 2. st., autor je pružio izniman uvid u praktične aspekte te problematike. Mattia Milani (*Università di Padova*) izlaganjem *Fiducia in Roman law and its legacy in modern legal systems* predstavio je svoje istraživanje instituta *fiducia* te njegove trajne relevantnosti u modernim pravnim sustavima. Posebno se usredotočio na razmatranja zašto su njemački pravници iz 19. st. oživili relevantnost rimskih pravnih izvora o fiduciji, što se, dakako, odrazilo na relevantnost tog instituta u modernim pravnim sustavima.

Iduće izlaganje, *The liability of ships' masters, innkeepers and stable keepers for loss suffered by guests and passengers*, održala je Mirna Dajak (Sveučilište u Splitu). Autorica je analizirala osnovna obilježja i svrhe tužbi *actio furti et damni adversus nautas, caupones et stabularios* te *actio ex recepto*, razlike u njihovoj primjeni, kontroverzna pitanja koja ih prate, kao i mogućnost primjene nekih drugih tužbi. Igor Adamczyk (*Uniwersytet Warszawski*) održao je izlaganje naslovljeno *Favor debitoris. The idea of debtor protection in comparison with other favores*. Cilj navedenog izlaganja bilo je istražiti problematiku je li *favor debitoris* uopće izvorno rimski koncept te može li se kvalificirati kao *ius singulare*. Nadovezujući se na tematiku prethodnog izlaganja, Vid Žepić (*Univerza v Ljubljani*) u svojem izlaganju izložio je temu *Datio in solutum necessaria as a manifestation of favor debitoris in Roman postclassical law*. Izloženi su specifični primjeri *datio in solutum necessaria*, uz ilustraciju sveobuhvatnosti načela *favor debitoris* te načina na koji je ono značajno oblikovalo razvoj rimskog prava tijekom postklasičnog razdoblja. Drugi dan skupa svojim izlaganjem *Mutuum – between real and consensual elements* zatvorila je Ivana Vlašić (Sveučilište u Mostaru). Tu su analizirani elementi realnosti zajma, uz naglašavanje trenutka primopredaje predmeta zajma i uzimanje u obzir i konsenzualnosti te objašnjavanje njihova suodnosa.

Treći i posljednji dan skupa započeo je predavanjem koje je održao José-Domingo Rodríguez Martín (*Universität Wien*), koji je izložio svoje istraživanje naslovljeno *The reception of Roman terminology in Byzantine law of obligations*. U izlaganju je predstavljena ključna uloga bizantskog prava (*ius graeco-romanum*) u rimskoj pravnoj tradiciji općenito. Na specifičnim je primjerima prikazana problematika transmisije pojedinih termina i koncepata, posebno kod prijevoda s latinskog na grčki i obrnuto. Vukašin Stanojlović (Univerzitet u Beogradu) izložio je svoje istraživanje naslovljeno *The intricacies of cautio usufructuaria: tracing its roots and impact in Roman legal tradition*. Ovim izlaganjem ispitana je problematika nastanka i evolucije *cautio usufructuaria*, njezina pravna priroda i oblici. Sljedeće predavanje, *Some observations on the Franco-Italian Draft Code of Obligations, 1927*, održala je Silvia Schiavo (*Università di Ferrara*). Autorica je analizirala važan projekt Vittorija Scialoje za izradu nacrtu zakonika obveznog prava, koji, iako svojevremeno nije bio dobio odgovarajuću političku potporu u Italiji i Francuskoj, jest utjecao na neka druga zakonodavstva. Općenito je to bio jedan primjer

daljnjeg približavanja obveznopравnih sustava unutar iste pravne tradicije, odnosno onoga što se uobičajeno naziva europski *ius commune*. U tom je smislu predstavljen projekt koji se ogleda i u recentnijim pokušajima harmonizacije privatnog prava u Europi.

Janko Paunović (*Universität Wien*) u svojem izlaganju *Reception of Roman legal wisdom through the work and writings of Valtazar Bogišić* predstavio je svoje istraživanje osmog odjeljka šeste knjige Općeg imovinskog zakonika za Kneževinu Crnu Goru, uz naglasak na Bogišićeve pravne regule (tzv. *zakonjače*). Nadalje, svoje istraživanje, naslovljeno *Quinam damnum dent – AI and liability*, predstavili su Mirza Hebib i Nasir Muftić (Univerzitet u Sarajevu). Autori su u analizi povezali kazuistiku klasičnog rimskog prava i suvremene izazove vezane uz umjetnu inteligenciju i odgovornost za štetu naglasivši trajnu relevantnost rimskog prava. Aleksander Grebieniow (*Uniwersytet Warszawski*) u svojem je izlaganju predstavio istraživanje naslovljeno *The historical argument in the modern law of obligations*. Autor se posebno bavio korištenjem rimskog prava, odnosno rimske pravne znanosti u suvremenim povijesno-kritičkim komentarima obveznog prava, te je u tom smislu naglašena relevantnost povijesnih argumenata u suvremenim pravnim raspravama. Posljednje izlaganje na skupu održao je Henrik-Riko Held (Sveučilište u Zagrebu) na temu *Cessio in practice – ius commune and ABGB in the Croatian experience*. Ovim izlaganjem posebno je analiziran povijesni razvoj instituta *cessio* na našim prostorima. Fokus je stavljen na javnobilježničke isprave iz srednjovjekovne prakse, kao i na sudsku praksu u primjeni ABGB-a u Hrvatskoj, a sve u cilju boljeg razumijevanja manje poznatih smjerova razvoja instituta *cessio* unutar šireg europskog konteksta *ius commune*.

Skup je prigodnim riječima zatvorio Franciszek Longchamps de Bérrier. Istaknuo je sve vrijednosti ovoga skupa: komemoriranje Marka Petraka, velikog znanstvenika i nastavnika, dobrog čovjeka i prijatelja, ali i trajno održavanje relevantnosti tema iz rimskog prava i rimske pravne tradicije u pravnom obrazovanju, posebno na europskoj i međunarodnoj razini.

Kao što je više sudionika reklo na samom tečaju, budući da je ovo njegovo drugo izdanje, skup se zapravo već sada pretvorio u tradiciju, a svi sudionici izrazili su želju za nastavkom njezina održavanja. Važnost skupa nije samo u izlaganjima i obrađenim temama već i u nastavnicima i znanstvenicima (sadašnjim i budućim) te studentima, koji su svojim okupljanjem sinergijski odali počast pokojnom prof. dr. sc. Marku Petraku. Unatoč različitim pozadinama i razini bavljenja rimskim pravom, svi sudionici bili su vođeni istim ciljem: znati više. Skup je bio svojevrsno ostvarenje te težnje, koja je zvijezda vodilja prema novim doprinosima, ali i pamćenju postojećih. *Homines dum docent discunt* sjevremenska je istina, a mi se nadamo nastavku njezina ostvarivanja kroz održavanje te tradicije, s istom posvećenošću i voljom, još dugi niz godina.